

KASALLIK-JAZO YOKI SINOV? ANTIK VA ZAMONAVIY FALSAFANING QARASHLARI

Umarova Farida Saidikramovna

Toshkent tibbiyot universiteti Ijtimoiy

fanlar kafedrası o'qituvchisi

Endirboyeva Gulruh Oybek qizi

Toshkent tibbiyot akademiyasi 1-son

davolash ishi fakulteti talabasi

Annotatsiya

Insoniyat qadimdan beri kasallik hodisasi bilan yuzma-yuz kelib kelgan. Bu murakkab va ko'p qirrali holat turli davrlarda turlicha talqin etilgan: ba'zilar uni ilohiy jazo sifatida qabul qilgan bo'lsa, boshqalar uni inson ruhiyati, tanasi va hayot mazmuni bilan bog'lagan. Ushbu maqola kasallikka nisbatan qadimgi antik falsafa (ayniqsa, Yunon va Rim mutafakkirlari — Gippokrat, Platon, Arastu) hamda Sharq tafakkuri (Ibn Sino, Forobiy) doirasidagi qarashlarni ko'rib chiqadi. Ularning nuqtai nazarida kasallik ko'pincha tabiiylik, tana va ruh o'rtasidagi muvozanatning buzilishi, yoki ilohiy tartibga zid holat sifatida talqin qilingan. Maqolada kasallikning “jazo” yoki “sinov” sifatida talqin qilinishi — bu ikki tushunchaning qanday tarixiy va madaniy ildizlarga ega ekani, ularning falsafiy asoslari, shuningdek bugungi jamiyatda qanday ahamiyat kasb etayotgani izlanadi. Maqola kasallikni insoniyatning umumiy tajribasida chuqur ildiz otgan, mazmunli va murakkab hodisa sifatida ko'rib chiqishga da'vat etadi

Kalit so'zlar

Kasallik, jazo, sinov, antik falsafa, zamonaviy falsafa, Gippokrat, Ibn Sino, ekzistensializm, , ruh-tana muvozanati, hayot mazmuni, tibbiyot falsafasi, gumanizm, Mishel Fuko, Martin Xaydegger, Jan-Pol Sartr, qadimiy tibbiy qarashlar, ilohiy iroda.

Аннотация

Человечество сталкивалось с таким явлением, как болезни, еще с древних времен. Это сложное и многогранное явление в разные эпохи трактовалось по-разному: одни воспринимали его как божественное наказание, другие связывали с человеческой психикой, телом и смыслом жизни. В статье рассматриваются взгляды на болезнь в рамках античной философии (особенно греческих и римских мыслителей — Гиппократ, Платона, Аристотеля) и восточной мысли (Авиценны, Аль-Фараби). С их точки зрения болезнь часто трактовалась как состояние естественности, нарушение равновесия между телом и духом или состояние конфликта с божественным порядком. В статье рассматривается трактовка болезни как «наказания» или «испытания» — исторические и культурные корни этих двух понятий, их философские основы и значение в современном обществе. В статье предлагается рассматривать болезнь как значимое и сложное явление, глубоко укорененное в общем опыте человечества.

Ключевые слова

Болезнь, наказание, испытание, античная философия, современная философия, Гиппократ, Ибн Сина, экзистенциализм, баланс разума и тела, смысл жизни, философия медицины, гуманизм, Мишель Фуко, Мартин Хайдеггер, Жан-Поль Сартр, античные медицинские воззрения, божественная воля.

GB

Annotation

Humanity has been faced with the phenomenon of illness since ancient times. This complex and multifaceted condition has been interpreted differently in different eras: some perceived it as divine punishment, while others associated it with the human psyche, body, and meaning of life. This article examines the views on illness within the framework of ancient philosophy (especially Greek and Roman thinkers - Hippocrates, Plato, Aristotle) and Eastern thought (Avicenna, Al-Farabi). From their point of view, illness was often interpreted as a violation of naturalness, a disturbance of the balance between body and soul, or a state contrary to the divine order. The article explores the historical and cultural roots of these two concepts, their philosophical foundations, and their significance in today's society. The article calls for considering illness as a meaningful and complex phenomenon, deeply rooted in the common experience of humanity.

Keywords

Disease, punishment, test, ancient philosophy, modern philosophy, Hippocrates, Ibn Sina, existentialism, , mind-body balance, meaning of life, philosophy of medicine, humanism, Michel Foucault, Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre, ancient medical views, divine will.

Kirish

Kasallik — insoniyat tarixida eng chuqur falsafiy va hayotiy savollarni keltirib chiqaradigan hodisalardan biridir. U faqat jismoniy og‘riq emas, balki ong va ruhiyatga ham ta’sir etuvchi murakkab holat bo‘lib, turli davrlar va madaniyatlarda turlicha talqin qilingan. Qadimiy davrlarda kasallik ko‘pincha ilohiy jazo sifatida tushunilgan — insonning gunohi yoki axloqiy kamchiliklari uchun berilgan azob sifatida. Ayniqsa diniy qarashlar bu tushunchani mustahkamlab kelgan. Biroq yunon faylasuflari Gippokrat va Arastu kasallikni tabiat qonunlariga asoslangan muvozanatning buzilishi deb qaraganlar. Ibn Sino kabi Sharq mutafakkirlari esa uni tana va ruh uyg‘unligining buzilishi, hayot tarzi va ruhiy holat bilan bog‘liq murakkab jarayon sifatida

tushuntirganlar. Zamonaviy falsafa vakillari — Xaydegger, Sartr, Fuko kabi mutafakkirlar esa kasallikni insonning mavjudlik tajribasi, hayot va o'lim haqidagi chuqur anglashga olib boruvchi vosita sifatida ko'radilar. Bu yondashuvda kasallik jazo emas, balki insoniy o'sish, anglash va o'zlikni kashf etish yo'lidagi sinov sifatida baholanadi.

Ushbu maqolada kasallikning "jazo" yoki "sinov" sifatida qanday talqin etilganligi antik va zamonaviy falsafa doirasida tahlil qilinadi. Maqsad — bu hodisani chuqurroq tushunib, uning inson hayotidagi ma'naviy va falsafiy o'rnini ochib berishdir

Asosiy qism

1. Antik falsafada kasallik: tabiatmi yoki jazo?

Antik dunyoda kasallik masalasiga bo'lgan yondashuv diniy, mifologik va falsafiy qarashlar uyg'unligida shakllangan. Ko'plab qadimiy jamiyatlarda kasallik ilohiy g'azab yoki jazo sifatida talqin qilingan. Misol uchun, qadimgi Mesopotamiya va Misrda kasallik ko'pincha yovuz ruhlar yoki xudolarning g'azabi bilan bog'langan. Bunday yondashuvlarda davolanish ham ma'naviy poklanish, tavba yoki marosimlar orqali amalga oshirilgan.

Biroq qadimgi Yunonistonda Gippokrat va uning izdoshlari kasallikni inson tanasi ichidagi tabiiy jarayon sifatida talqin qilganlar. Gippokratning "to'rt suyuqlik nazariyasi"ga ko'ra, sog'liq — bu suyuqliklarning (qon, balg'am, sariq va qora safro) muvozanatidir, kasallik esa muvozanat buzilishi. Bu ilmiy asoslangan tibbiy yondashuv, kasallikni tabiat qonunlariga binoan tushunishga yo'l ochdi.

Arastu ham inson organizmini maqsadli va mantiqiy tartibda ishlovchi tizim deb bilgan. Uning fikricha, kasallik — bu tabiiy shakl va vazifaning izdan chiqishi, ya'ni mavjudlik maqsadiga erishishga to'sqinlik qiluvchi holatdir.

Sharq mutafakkirlari — ayniqsa Ibn Sino — kasallikni ruhiy va jismoniy uyg'unlik bilan bevosita bog'lagan. Ibn Sino tibbiy qarashlarida turmush tarzi, ovqatlanish, hissiyotlar va muhit salomatlikka qanday ta'sir ko'rsatishini chuqur tahlil qilgan. U kasallikni nafaqat davolanadigan holat, balki insonni o'zini anglashga, sog'lom hayot sari intilishga undovchi muhim belgi deb ham ko'rgan. Bu yondashuvda kasallik — jazodan ko'ra ruhiy tarbiya va muvozanatni tiklashga xizmat qiluvchi sinov sifatida namoyon bo'ladi.

2. Zamonaviy falsafada kasallik: mavjudlik sinovimi?

Zamonaviy davrda kasallik borasidagi qarashlar sezilarli darajada o'zgardi. Endi u ko'proq insoniy tajriba, psixologik ahvol va ijtimoiy munosabatlar bilan bog'liq holda ko'rilmogda. Ekzistensializm falsafasida, masalan, kasallik — bu inson o'zining zaifligi, vaqtinchaligi va hayot mazmuni haqida chuqur o'ylashiga sabab bo'luvchi holatdir.

Martin Xaydegger o'zining “Bo'lish va vaqt” asarida inson mavjudligini o'limga tomon intiluvchi jarayon sifatida tasvirlaydi. Uningcha, kasallik — bu o'limni eslatuvchi, hayotni ongli ravishda qadrlashga undovchi zaruriy bosqichdir. Bu falsafiy yondashuvda kasallik — bu ruhiy uyg'onish imkoniyati, ya'ni inson uchun hayotiy burilishdir.

Jan-Pol Sartr kasallikni inson erkinligi bilan bog'laydi. Har bir inson qanday holatda bo'lmasin, bu holatga nisbatan o'z munosabatini tanlaydi. Sartrga ko'ra, inson kasallikdan aziyat cheksa ham, unga qanday yondashishini o'zi hal qiladi — uni murosa, qarshilik yoki o'sishga sabab sifatida qabul qilishi mumkin. Bu nuqtai nazarda kasallik jazodan emas, ixtiyoriy mavjudlik tajribasidan darak beradi.

Mishel Fuko esa tibbiy hokimiyat va bilim orqali kasallik qanday “norma” va “chegaralar” bilan belgilanayotganini tahlil qiladi. U jamiyat kasallikni faqat biologik emas, balki ijtimoiy jihatdan ham tartibga solishini ko'rsatadi. Kasal inson jamiyatda

qanday qabul qilinadi, unga qanday munosabat bildiriladi — bu masalalar kasallikning sotsial tafakkurdagi o‘rnini ochib beradi.

Zamonaviy gumanistik va psixologik yondashuvlar esa kasallikka bemor markazida yondashadi. Insonning hissiy holati, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, ma’naviy barqarorlik va psixologik farovonlik salomatlikka bevosita ta’sir qiladi. Psixosomatik tibbiyot kasallik sabablarini faqat virus yoki jarohat bilan emas, balki ruhiy bosimlar, stress va ichki ziddiyatlar bilan ham bog‘laydi. Bunday qarashlar kasallikni faqat zarar emas, balki insonning o‘zini anglash, ichki dunyosi bilan ishlash imkoniyati sifatida ko‘rishga imkon beradi.

Xulosa

Kasallik masalasiga nisbatan qarashlar insoniyat tafakkuri taraqqiyoti bilan birga shakllanib, takomillashib borgan. Antik davrda kasallik ko‘pincha ilohiy jazo yoki tabiat bilan uyg‘unlashmaganlik belgisi sifatida qabul qilinsa, yunon va sharq mutafakkirlari uni organizmdagi tabiiy muvozanatning buzilishi deb tushuntira boshladi. Gippokrat va Ibn Sino kabi olimlar kasallikni ilmiy asoslangan tahlillar orqali davolashga uringanlar, bu esa tibbiyot fanining shakllanishiga asos bo‘ldi. Zamonaviy falsafa va psixologiyada esa kasallikning ma’nosi yanada kengayib, u insoniy mavjudlik, ichki kechinmalar, erkinlik va o‘zini anglash bilan bog‘liq holat sifatida talqin qilinmoqda. Ekzistensialist mutafakkirlar — Xaydegger va Sartr — kasallikni inson hayotining muhim bosqichi, hayot mazmunini anglashda vosita deb ko‘radilar. Zamonaviy tibbiyot va psixologiyada esa kasallik organizm, ong va ijtimoiy muhit o‘rtasidagi murakkab o‘zaro ta’sirlar natijasi sifatida tushuniladi. Shunday qilib, kasallik faqat zararli holat emas, balki insonning o‘z hayoti, qadriyatlari va ma’naviyati bilan yuzma-yuz kelishiga sabab bo‘ladigan chuqur tajriba hamdir. Unga jazo sifatida emas, balki taraqqiyot, anglash va ichki o‘lishga sabab bo‘luvchi sinov sifatida yondashish — falsafiy va gumanistik nuqtai nazardan inson salomatligiga nisbatan yanada to‘laqonli, kompleks yondashuvni ta’minlaydi

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Ibn Sino. Tib qonunlari (Al-Qonun fit-tibb). — Toshkent: Fan, 1996
- 2 Gippokrat. Aforizmlar va boshqa tibbiy asarlar. — Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2001
3. Arastu. Metafizika / tarj. I. Qosimov. — Toshkent: O‘zbekiston, 2005.
4. Gippokrat. Aforizmlar va boshqa tibbiy asarlar. — Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2001.